

σιγὰ σιγὰ ὁ τύπος τῆς ὀνομαστικῆς στὴν αἰτιατική : οἱ πατέρες—τὸν πατέρες, αἱ μητέρες—τὰς μητέρες, αἱ λαμπάδες—τὰς λαμπάδες, κιάκομα ἴδιωματικά, καὶ στὰ δευτερόκλιτα: οἱ λόγοι—τὶς λόγοι, οἱ καλοὶ—τὶς καλοὶ, οἱ ἀθρῶποι—τὶς ἀθρῶποι κτλ.

"Ἐτσι σιγὰ σιγὰ ἡ κατάληξη ἀφτὴ τῆς νέας πληθυντικῆς αἰτιατικῆς ἀπ' τὰ δόνόματα πέρασε καὶ στὸ ἀρχό ποὺ τὰ προβοδίζει : τὰς μητέρες > τὶς μητέρες, τὸν λόγοι > τὶς λόγοι· κιάπ' τάρσενικὰ δεφτερόκλιτα πέρασε τὸ τὶς καὶ στὰ θηλυκὰ πρωτόκλιτα : τὶς μητέρες, τὶς καλές (ὅπως καὶ στὴν ὀνομαστικὴ τὸ οἱ).

Τὸ ι ἀφτὸ στὸ τὶς εἶναι τὸ τελικὸ οἱ τῶν ἀρσενικῶν ὀνομάτων· μὰ δὲν τὸ γράφουμε τὸς γιὰ νὰ μὴ συχίζεται μὲ τὴ δοτικὴ πληθυντικὴ καὶ νὰ μὴ βοηθάει τὸν δασκάλους στὴν πρόληψή τους, ποὺ νομίζουν πὼς εἶναι ἀρχαία δοτικὴ πληθυντικὴ καὶ γράφουντε καὶ τὸ θηλυκὸ τὰς ἀντὶ τὶς καὶ τῆς! ἀκόμα (κοίτα παραπίνον). Τὸ τοι πάλε εἶναι κατὰ μετάθεση τῷ φτόγγῳν ἀπ' τὸ τὶς, πρβλ. ἔτις > ἔτσι. Βλέπε καὶ Χατζ. Μ.Ν.Ε. β'. 591, ποὺ ἄλλοτις πάλε (αὐτοῦ α'. 576) λέει πὼς δὲ γίνεται τὸ τὶς > τοι (*).

Ο καθηγητὴς κ. Ν. Γ. Πολίτης ἥβρε σὲ κάποια ἐπιγραφὴ (Heberdey Opramoas σελ. 52) «προσανέων τὰς πόλεις» κιάπ' ἀφτὸ βγάζει συμπέρασμα πὼς μπορεῖ ἡ δοτικὴ νὰ περάσει γιὰ αἰτιατική.

Ωστόσο δὲν πρόσεξε ἀπ' τὸ χοντρὸ σολοικισμὸ τὰς πόλεις πὼς ἡ ἐπιγραφὴ εἶναι βαρβαροελληνικὴ ὀλωσιδιόλου διαστρεμμένη κιάπ' τέτοια ντοκουμέντα εἶναι πολὺ παρακιντυνεμένο νὰ βγάζουμε ἐπιστημονικὰ συμπεράσματα, καθὼς πολὺ φωτεινὰ τάποδείχνει ὁ κ. Χατζηδάκις Ἀκαδ. ἀναγν. Α', 333 καὶ πέραι.

ΑΘΗΝΑ.

Μ. ΦΙΛΗΝΤΑΣ

ΓΚΑΙΤΕ: ΦΑΟΥΣΤ, ΜΕΤΑΦΡΑΣΗ ΚΩΣΤΑΝΤΙΝΟΥ ΧΑΤΖΟΠΟΥΛΟΥ. ΑΘΗΝΑ 1916.

Τὸ παγκόσμιο φιλολογικὸ ἀριστούργημα τοῦ Γκαϊτε, ηῦρε στὴ γλῶσσα μας, ἀπὸ τὴν ἐποχὴ τοῦ Ἀλεξάνδρου Ραγκαβῆ πολλοὺς μεταφραστές, ποὺ ἀπότυχαν ὁ ἔνας περισσότερο ἀπὸ τὸν ἄλλο. Εἶνε τόσο πολύμερο καὶ μεγαλόπερο τὸ καλλιτέχνημα αὐτό, ποὺ στάθηκε τὸ ἔργο τῆς ζωῆς ὀλόκληρης ἐνὸς ἀπὸ τὸν μεγαλείτερος ποιητὲς τῶν αἰώνων κι ἐπιβάλλεται τόσο δυνατὰ στὸν ἀνθρώπινο θαυμασμὸ ποὺ ἡ μετάφραση του εἶναι πρᾶμα δυσκολώτατο κι ἀπαιτεῖ ἀπὸ τὸ μεταφραστὴ ἰδιότητες ποὺ δὲν μπορεῖ νὰ συγκεντρώνονται πάντα.

Ἐκεῖνος ποὺ ὡς καταπιαστεῖ τέτοια μιὰ ἔργασία, πρέπει νὰ κατέχει τὴν ἔξιχωριστὴ ἰδιοφυΐα, ὅχι μονάχα ν' ἀποδώσει μὲ τὴν ἔδια δύναμη ὅλους τὸν κόσμους τῶν διάφορων εἰδῶν τῆς συγκίνησης, ποὺ ξυπνάει τὸ μεγάλο αὐτὸν ἀριστούργημα, τὴν λαχαροιστὴν ὀνειροπόληση, τὸν φλογερὸν πόθον, τὴν ὑπεράνθρωπη ψυχικὴ δύναμη, τὸ ὑπερφυσικό, τὴν ἀθωότητα μὰ καὶ καταστρεπτικὴ δύναμη τοῦ ἔρωτα, τὴν ἀνώτατη ἐκδήλωση τῆς εἰρωνίας κλπ. μὰ καὶ σύγχρονα νὰ μπορεῖ ν' ἀντιμετωπίσει μίαν ἔκτακτη τελειότητα ἔκτελεσης καὶ νὰ δύναται νὰ μεταφέρει τὴν ἀρμονία ἐκείνη καὶ τὴ μουσικὴ τῶν στίχων τοῦ πρωτότυπου.

Γι' αὐτὸν ἔχοντας ὑπ' ὄψι μας ὅσα μὲ συντομίᾳ εἴπαμε, δὲν εἴμαστ' ἔμεις ἐκεῖνος ποὺ δὲν θ' ἀναγνωρίζει τὸν πέτρινο ἀνήγριφο ποὺ εἶχε ν' ἀνεβεῖ δ. κ. Χατζό-πουλος, οὗτε τὶς ἀμέτρητες δυσκολίες ποὺ εἶχε μπρὸς στὰ βήματά του, ὅταν ἐπιχειρίστηκε τὴ μετάφραση. Οἱ δυσκολίες αὐτὲς ἀποτελοῦσαν γιὰ τὸ μεταφραστὴ δυσκολοπέραστο δάσος

Che da nessun sentiero era segnato(**)

(*) "Ἐτσι πάντα ὁ κ. Χατζηδάκις ὅπως τοῦ συφέρονται, ἔτσι τὰ γυρίζει. Ἡβρε χωδὶδις σκυλιά καὶ περπατεῖ δίχως φαρδί.

(**) Dante Inferno XIII, στίχος 3.

Πώς δ κ. Χ. είχε βαθειά συναίσθηση της δυσχέρειας του ἔργου ποῦ καταπιάνονταν είναι φανερό, μά το λέει κι' δ' ὅδιος στὸ μικρὸ καὶ στοχαστικὸ του πρόλογο : «ἄπομένει (ἢ μετάφρασή του) πάντα μιὰ δοκιμή, ἵσως μᾶλιστα παράτολμη, ὅσο ἡ καθαυτό της πρόθεση δὲν είναι γὰρ μεταφράση κατὰ λέξη, ἀλλὰ ν' ἀποδώσῃ ποιητικὰ σὲ μιὰ γλῶσσα ποῦ τώρα σχηματίζεται, ἐναὶ ἀπὸ τὰ μεγαλύτερα ποιητικὰ δημιουργήματα τῶν αἰώνων». Κι' ἀλήθεια ἔνας ἀκόμα ὄγκων τοῦ σημειώνοντος Ἐλληνα λογοτέχνη εἶνε ὅχι μόνο νὰ δουλέψει τὴν φιλολογικὴ γλῶσσα, μά καὶ σὲ πολλὲς μεριὲς νὰ βάλει δ' ὅδιος τὰ θεμέλια της καὶ νὰ συμμαζέψει τὸ σκόρπιο ἐδῶ κι' ἐκεῖ λεπτικὸ καὶ φραστικὸ θῆσανδρὸ της. Κι' ἡ μεγάλη ἀντὴ δυσκολία φαίνεται πιὸ χτυπητὴ καὶ δυσκολονίκητη ἀπίνω στὴ μετάφραση μεγάλων πρότυτων, ὅπου ἐκτὸς ποῦ εἶνε δουλεμένα ἀπὸ διαλεκτὰ χέρια, εἶνε καὶ ἔργυσμένα μὲ δργανο γλωσσικὸ τέλειο, ἢ τελοιοποιημένο ἀπὸ τὸν ὅδιο μεγάλο τεχνίτη, δργανο ποῦ πανόμιο του στὴν τελειότητα καὶ στὸ δούλεια δὲν κατέχει γιὰ τὴν ὥρα δ' δικός μας μεταφραστής. Κι' ὅμως ὅσο καὶ νὰ μήν εἶνε ἀκόμα ἡ δημιουρικὴ μας καταρτισμένη σὲ τέλεια φιλολογικὴ γλῶσσα μπορεῖ ὅμως κανένας νὰ πεῖ πῶς στὴ σημειωνή της κατάσταση καὶ ὑστερεῖ ἀπὸ τὸ ἀρκετὸ δούλεια ποῦ της ἔγεινε τὰ τελευταῖα χρόνια ἦμα κρατιέται ἀπὸ τὰ χέρια ποῦ πρέπει, εἶνε σὲ θέση ν' ἀποδώσει μὲ πολλὴ τελειότητα καὶ τὸ μεγαλείτερο ἀριστούργημα κι' αὐτὸν ἀποδείχνεται ἀπὸ τὶς γινομένες ὥρα τώρα μεταφράσεις, λ.χ. τὴν *‘Ιλιάδα’* τοῦ Ηλέη καὶ καμιὰ δυὸ ἄλλες.

Τὴν μετάφραση του δ κ. Χ. τὴν δουλεία φαίνεται πολλὰ χρόνια καὶ θυμοῦ μιαστε νὰ διαβάσαιμε κομμάτια στὸ *«Νουμᾶ»*, τώρα δημοσ. καθὼς λέει τὴν διόρθωσε καὶ τὴν τυπώνει σὲ τόμο. Ἐτοι μπορεῖ κανένας νὰ τὴν ἔστεσι καλὰ καὶ νὰ νοιώσει τί ἀντιπροσωπεύει στὴ λογοτεχνία μας. Εἶνε ἔμμετην καὶ δημοιοκατάλληκτη καθὼς τὸ πρωτότυπο, θαρροῦμε ὅμως πῶς ἡ προσθήκη τῆς ρίμας στὴ μετάφραση του, στάθμηκε ἔνα κύριο λάθος τοῦ δ κ. Χ. γιατὶ μ' αὐτὴν περιώδησε σὲ φοβερὸ βαθμὸ τὸν ἔαυτὸ του καὶ πρόσθετες μιὰ ἀκόμα δυσκολία στὶς τόσες ποῦ ὑπαρχαν κι' ἔτσι ἀπομάκρυνε ἀπὸ τὴν μετάφραση του περισσότερο τὴν *Speranza dell'altezza*.

Καὶ τὸ σφάλμα του αὐτὸ τὸ πλήρωσε μὲ τὸ παραπάνω δ κ. Χ. γιατὶ ἀναγκάζεται νὰ κάνει ἀπανωτὲς θυσίες στὴ ρίμα, σὰν σ' ἔνα ἀρχόταγο Μολὼν, σὲ σημείο ποῦ νὰ φέργεται συγχὺν μὲ τόσο sans façon ποδὸς τὸ πρωτότυπο, ὥστε ν' ἀπορεῖ κανένας πῶς δ κ. Χ., λόγιος εὐσυνείδητος καὶ μὲ τόσο παρελθό στὴ δημιουργία καὶ στὴν κριτική, μπόρεσε νὰ ἔσχάσει ὅτι τὸ ἀδάντιο καλλιτέχνια τοῦ Γκαΐτε δὲν εἶνε ἐπίπεδο ἀπὸ ὅπου μπορεῖ ν' ἀφαιρεῖ καὶ νὰ προσθέτει κανένις ἀνίλογα στὴν ἀνάγκη τῆς ρίμας. Θὰ σηματίζειμε μακρὸν κατάλογο ἀν σημειώσωμε πῶς εἶνε πολλὲς κι' ἀπαντιοῦνται πιὸ συγχὺν ἀπὸ κάθε δέκα - δεκαπέντε στίχους. Ἀκόμα ἔξι αἰτίας τῆς ρίμας δ κ. Χ. ἀναγκάζεται νὰ πέφτει καὶ σ' ἄλλο κακό, ἀλλάζοντας τὸν τρόπο τῆς ἔκφρασης τοῦ πρωτότυπου, γυρνῶντας π. χ. τὸ λόγο ἀπὸ ὄρθιο σὲ πλάγιο, ἀπὸ ἴσιο σὲ ἔρωτηματικό, ἀφίνοντας λέξεις χαρακτηριστικές, συνδέσμους, ἀντωνυμίες καὶ ἔτσι ὅχι μόνο ἀδικιέται ἡ ἀπόδοση μὰ καὶ κάποτε ἐνῷ τὸ πρωτότυπο εἶνε φωτεινότατο ἡ μετάφραση παίρνει μιὰ σκοτεινάδα ποῦ δυσκολεύει τὸ βγάλσιμο τοῦ νοήματος.

Καὶ τώρα ἀφοῦ πάρωμε ἓπ' ὅφει μιζὶ αὐτὸ τὸ κύριο σφάλμα ἀξ διοῦμε μιὰ μιὰ πῶς ἀποδόθηκαν οἱ σκηνὲς τοῦ ἔργου κι' ἀν ἔκεινος ποῦ διάβασε μονίχα τὴν μετάφραση τοῦ δ κ. Χ. μπορεῖ νὰ ἔχει ἱδεῖ τοῦ Φίσιουτ τοῦ Γκαΐτε. Θὰ πάρωμε γιὰ πρῶτο κομμάτι τῆς ἔξτασής μας τοὺς στίχους 1—117δ * δηλαδὴ τὸ μέρος ἀπὸ ὅπου φαίνεται στὴ σκηνὴ δ' Φάνοντας μέσα στὴ γοτθικὴ θολωτὴ τὸν κάμπαρα ὡς στὴ σκηνὴ τοῦ σπουδαστηρίου δπου γιὰ δεύτερη φορὰ φαίνεται δ' Μεριστοφελῆς.

Σ' αὐτὸ τὸ μέρος ζωγραφίζεται δ' ὑπεράνθρωπος χαρακτῆρας μεσαιώνικου

(*) Ἐπειδὴ ἡ μετάφραση δὲν ἔχει ἀριθμημένους στίχους μεταχειρίζομαστε τὴν ἀριθμηση τῶν στίχων τοῦ πρωτότυπου.

δόκτορα, ή φιλογερή του ἐκείνη λαχτάρα πρὸς νέα ζωή, πρὸς πέταγμα ἀνάμεσα στοὺς αἰθέρες, πρὸς ὑπερκόσμια ζωή, ή ψυχὴ του ἐκείνη ποῦ ζητᾶ νὰ πλησιάσει τὸ ἄπειρο, ν' ἀγγίζει τοὺς κόσμους τῶν πνευμάτων καὶ νὰ μετογήσει μαζύ τους. Ὁ Κ. Χατζόπουλος ἀγωνίζεται καὶ προσπαθᾷ νὰ φτάσει ν' ἀποδώσει στὴ μετάφραση τους τὶς μεγάλες δρμὲς ἐκεῖνες καὶ σπάνια ἐπιτυχαίνει, κατὰ τὸ περισσότερο δρμῶς μόνο μεταφράζει καλά καὶ πιστά, δρμως χωρὶς ν' ἀποδώσει τὴ συγκίνηση. Γι' αὐτὸ δ' ἀναγνώστης βλέπε νὰ περοῦν ἀπὸ μπρός του χωρὶς νὰ τοῦ μεταδίνουν στὴν ψυχὴ του ἀλονισμὸ τῆς ἀνώτατης συγκίνησης οἱ θαυμάσιοι μονόλογοι τοῦ Φάουντ (στίχοι 33-128, 249-383) καθὼς καὶ τὰ λαχταριστὰ ἐκεῖνα λόγια τοῦ πρὸς τὸν Βάγνεο ἐκεῖ δύον διλένα πιὸ τέλεια ἔσπειραι φιλογερὴ ψυχὴ τοῦ Μάγιστρου καὶ ἔστιν λόγοι τοῦ Famulus. Ὁ κ. Χατζόπουλος στριμώνει τὶς ἔννοιες γιὰ νὰ χορέσσουν μέσα στὸ στίχο καὶ νὰ σφραγιστοῦν στὸ τέλος μὲ τὴ βοῦλα τῆς ρίμας. Τοῦ φτάνει ὅτι μετάφρασε τὶς λέξεις καὶ τὶς ἔβαλε στὸ μέτρο. Ἐκεῖ δύον τὸ πρωτότυπο κυλίεται ἐλεύθερο κι' ἀστραφτερὸ σὺν πλατὺ καὶ γεμάτο κῦμα ἔρχεται ἡ μετάφραση νὰ τὸ στενέψει καὶ νὰ τὸ βάλει σὲ «στρέβλες». Ἐτσι πολὺ ζημιώνονται κι' οἱ θαυμάσιες φυσικὲς περιγραφὲς δύον κλείνονται τὰ κομμάτια αὐτὰ ἔτσι ποὺ τὸ μέρος τοῦ Φάουντ νὰ εἴνε κακοαποδοσμένο κι' ἀδύνατη ἀντανάκλαση τῆς λάμψης τοῦ πρωτότυπου.

὾ ο. Χατζόπουλος δὲ βοηθήθηκε τὶς στιγμὲς αὐτὲς ἀπὸ πολλὴ ποιητικὴ ἔξιση. Τὸ ἐνάντιο οἱ στίχοι τοῦ Μεφιστοφελῆ ἀποδίνονται μὲ ἀρκετὴ δύναμη,

ΦΑΟΥΣΤ

Πῶς λέγεσαι ;

ΜΕΦΙΣΤΟΦΕΛΗΣ

Ἡ ἐρώτηση εἶναι ταπεινὴ
γιὰ ἔναν τὸ Λόγο ποὺ ἔτσι δὰ καταφρονεῖ,
ποὺ γιὰ φαινόμενα οὔτε κάν τὸν μέλει
καὶ τὸ βάθος τῶν ὄντων μόνο θέλει.

καὶ πάρα κάτω,

Τὸ πνεῦμα εἴμαι ποὺ πάντ' ἀρνιέται !
Καὶ μὲ δίνοι· γιατὶ ὁ τι κι ἂν γεννιέται
ἀξίζει κιόλας νὰ χαθῆ·
πιὸ καλὰ τίποτε ἀν δὲν εἶχε γεννηθῆ.

Ἄκομα καλὰ ἀποδόθηκαν μερικὰ μέρη τῶν διάφορων χορῶν λ.χ. τοῦ χοροῦ τῶν γυναικῶν,

Μ' ὀλεύωδα βοτάνια
τονέ μυρόσαμε,
στὸν τάφο του οἱ πιστές του,
τὸν ἀπιθώσαμε.

Γιὰ δεύτερο κομμάτι πήραμε τοὺς στίχους 1176—1981. Τὸ κομμάτι αὐτὸ περιλαμβάνει τὴν πεοίηση συμφωνία τοῦ Μεφιστοφελῆ μὲ τὸ Φάουντ, τὴ σκηνὴ τοῦ Μαθητῆ καὶ τοῦ ὑπόγειου Ἀουερμπαχ στὴ Λευφία.

Ἐδῶ ξεσπάνει πιὰ ἡ ἀπογοήτευση κι' ἡ ἀπελπισία τοῦ Δόκτορα. Καμμιά του ἐπιθυμία καὶ κανένα πόθο του δὲν εἴνε βολετὸ οἱ μέρες ποῦ περνᾶν νὰ τοῦ δώσουν ν' ἀπολαύσει, σκορπίζεται κι' ἡ ὑποψία κάθε χροῦ. Ἐτσι δ Φάουντ ἀφοῦ καταραστεῖ τὸ πᾶν ἔρχεται σὲ σημεῖο νὰ κλείσει τὴ συμφωνία του ἐκείνη μὲ τὸ Διάβολο. Καίεται σ' αὐτὴ ὅλη τὴ σκηνὴ καθὼς καὶ σ' ὅλο τὸ ἔργο ἡ μεγαλύπρεπη ψυχὴ τοῦ Μάγιστρου φωτίζοντας μὲ λάμψες ἀσύγκριτης δύναμης κι' ἐπιβολῆς.

Ἐδῶ σχετικὰ ἡ μετάφραση πάει καλλίτερα. Ξακολουθάει τὸ στρίμωγμα μέσα στὸ στῦχο, τὸ σφίξιμο κάνοντας νὰ χάνουν στὴν ἀπόδοση ὅλα τὰ καυτερὰ καὶ ταραγμένα ἐκεῖνα λόγια τοῦ Δόκτορα, ὅμως ὅχι σπάνια ἐπιτυχαίνει ὁ κ. Χατζόπουλος,

ΦΑΟΥΣΤ (πρὸς τὸ Μεφιστοφελῆ.)

Τί σὰν ἔσε ἔνας φουκαράς μπορεῖ νὰ δώσῃ ;
 Ἐχει ὅμοιος σου κανεὶς ποτέ του νοιώσει
 τὴν ὑψηλὴν τοῦ νοῦ τοῦ ἀνθρώπου ὁρμή ;
 Ἐχεις φαγὶ ποῦ δὲν μπορεῖς νει
 πυρὸ χρυσάφι ποὺ στὸ χέρι λιώνει
 σὰ διάργυρος σὲ μιὰ στιγμή,
 παιγνύδι ὅπου κανένας δὲν κερδαίνει,

Ἐννοεῖται ὅτι τὸ ἄτυχο ἐκεῖνο μ πουκώνει στέκεται γιὰ χάρη τῆς ρίμιας ἀντὶ χορταίνει. Καλλίτερα μεταφράζεται ὁ Μεφιστοφελῆς ἀν τοῦ ἡ ὅμιλα εξ αἰτίας τοὺς λόγους ποῦ εἴται στὴν ὁρκή, μὲ τὴν παραλειψὴ δηλαδὴ κάποιων λέξεων, κάποιων συνδετικῶν ἡ ὅμιλα του γίνεται σκοτεινὴ κάποτε.

Ἡ σκηνὴ τῆς ὅμιλας τοῦ Διαβόλου μὲ τὸ Μαθητὴ τείνε ἐπιτυχία τοῦ κ. Χατζόπουλου. Ἡ θαυμάσια αὐτὴ σκηνὴ ὅπου ἡ εἰρωνία τοῦ Μεφιστοφελῆ φθάνει στὸ κατακόρυφο κι' ὅπου διατυπώνει βαθιοὺς στοχασμοὺς γιὰ τὶς διάφορες ἐπιστῆμες καὶ γι' ἄλλα ζητήματα κίνησε φαίνεται πολὺ τὴν ἀγάπη τοῦ μεταφραστῆ. Ἐδῶ παρουσιάζεται διοζώντανος ὁ Μεφιστοφελῆς μὲ τὶς ἔξοχες συμβουλές του μπρὸς στὸ θαμπωμένο μαθητὴ ποῦ ἀκούει ζαλισμένος τὸν πρωτόφαντο δάσκαλο, ἀναφωνῶντας,

«Ω, εὐτυχισμένος ποὺ ἀπὸ σᾶς μαθαίνει ! »

ΜΕΦΙΣΤΟΦΕΛΗΣ

Ἐπειτα μέρες στὴ σειρὰ θὰ διδαχτῆς
 πῶς δ τι ἔσν πρὶν τοκανες μὲ μιὰ,
 σὰν τὸ νὰ φᾶς νὰ ποῦμε καὶ νὰ πῆς,
 κι αὐτὸ χρειάζεται ἔνα, δύο, τρία !

καὶ πάρα κάτω,

ΜΕΦΙΣΤΟΦΕΛΗΣ

Λοιπὸν δὲ μοῦ διαλέγεις μιὰ σχολή ;

ΜΑΘΗΤΗΣ

Στὴ νομικὴ δὲν καλοαποφασίζω.

ΜΕΦΙΣΤΟΦΕΛΗΣ

Σ' αὐτὸ δὲ σοῦ ρίχνω ἄδικο πολύ,
 τὴν ἐπιστήμην αὐτὴ καλὰ γνωρίζω.
 Σὰ μιὰν αἰώνια ἀρρώστια, μὲ τοῦ τρόπο
 νόμοι καὶ δίκαια μᾶς περνοῦν κληρονομιά,
 ἀπὸ μιὰ σ' ἄλλη σέργονται γενιά
 καὶ πᾶν ἀγάλια ἀπὸ ἔναν σ' ἄλλον τόπο.

καὶ πάρα κάτω,

ΜΕΦΙΣΤΟΦΕΛΗΣ

Ξερή, ἀδερφέ, εἰν' ἡ θεωρία καὶ γλωττό
 τὸ χρυσόδεντρο μόνο τῆς ζωῆς.

Στὴ σκηνὴ τοῦ ὑπόγειου τοῦ "Αονερμπαχ" κακομεταφρασμένα τὰ ὠραιαὶ τραγουδάκια ἔδω παρατηρούνται πῶς κι' ὁ Μεφιστοφελῆς δὲν ἔχει τὸ κοπλιμεντό-ζικο ἐκεῖνο ὕφος ποῦ πρέπει ὅταν ὑπηρετεῖ προσφέροντας στὴν εὐθυμη συντροφιὰ τὰ κρασιὰ τοῦ κελαριοῦ του.

Τοίτο μέρος χωρίζουμε ἀπὸ τὸ στῦχο 1981 ἔως τὴν νύχτα τῆς Βαλπούργης. Σ' αὐτὸ τὸ μέρος κλείνεται ὁ ἔρωτας τοῦ Φάουστ πρὸς τὴν Μαργαρίτα.

Ἡ σκηνὴ ὅλη σχεδὸν τοῦ Μαγειριοῦ τῆς Στρίγκλας μεταφράζεται καλὰ κι' ὁ Διάβολος εἶνε στὸ στοιχεῖο του, τὰ δρᾶτα εἰρωνικὰ λόγια του, ὁ ἔμπαιγμός του γιὰ ὅλα καὶ γιὰ τὴν ὁδηγικὴν ψυχὴν τοῦ Φάουστ, ποῦ μιλάει τώρα πάλι γνωστικά, ἀποδόθηκαν ἀρκετὰ δυνατά.

Ἄπὸ τῶρα ἀρχίζει νὰ μπαίνει στὴ σκηνὴ ἔνα νέο λουλουδένιο πρόσωπο ἡ Μαργαρίτα. Εἶνε τόσο λεπτεπίλεπτο τὸ πλασματάκι αὐτό, πούφτει μέσα στὴν ψυχὴ του τόσους θησαυροὺς ἀθωότητας καὶ καλωσύνης καὶ χάνεται τόσο ἀδικα, θῦμα μιᾶς διαβολικῆς συμφωνίας, ποῦ ἀποτελεῖ μιὰ ἔχωριστή καὶ περίλαμπρη φυσιογνωμία τῆς παγκόσμιας λογοτεχνίας κ' ἡ τραγικὴ τῆς τύχης κινάει ἀμέριστο τὸν οἴκτο καὶ τὸν ἔλεο τοῦ ἀναγνώστη ἡ τοῦ θεατὴ. Γ' αὐτὸ τοῦ χρειάζεται ἔχωριστὴ δύναμη γιὰ ν' ἀποδοθοῦν ζωντανὰ καὶ δροσόβολα τὰ λουλούδια τῶν λογιῶν τῆς κι' ὅχι νὰ μεταφερθοῦν στὴ γλώσσα μας σὰν ψεύτικα κι' ἀτεχνα ἄνθη. Σ' αὐτὸ σὲ πολλὰ μέρη ἐπιτυχαίνει ὁ κ. Χατζόπουλος. Μπόρεσε ν' ἀποδώσει καλὰ τὶς δύο ἔρωτικὲς ἐκεῖνες σκηνὲς τῆς συνομιλίας της μὲ τὸν ἔραστη. Δύναται κανένας νὰ νοιῶσει στὴν πρώτη τὸ ἀπλὸ καὶ ἀθῶο κορίτσι, τὴν πιαράμερη του ζωὴς μὲ τὶς μικρὲς καὶ συγκινητικὲς τέρψεις της καὶ λῦπες, ὅπου μὲ ἀδάνατο ἀριστοτεχνικὸ κοντῦνι τὶς σκάλιζε δι μεγάλος ποιητής. Ἡ μετάρραση τοῦ κ. Χατζόπουλου πιτυχαίνει νὰ συγκινήσει τόσο ποῦ νὰ κινηθεῖ δυνατὴ ἡ συμπάθεια τοῦ ἀναγνώστη γιὰ τὸ ἀθῶο πλάσμα. Ὡραῖο τὸ μέρος ὅπου μιλεῖ γιὰ τὴν πεθαμένη τῆς ἀδελφοῦλα μωρὸ ποῦ τὴν ἀνάθρεψε ἡ ἴδια :

ΜΑΡΓΑΡΙΤΑ

Είχα ὅμιως κι' ὥρες δύσκολες πολλές.
Τὴν κούνια τοῦ μωροῦ τὴν γύρτα τὴν τραϊβοῦσα
πλάι μουν δι τι ἔκανε αὐτὸ ν' ἀναδευτῆ
εὐθὺς ξυπνοῦσα.

Πότε ἔπειπε νὰ τούδινα νὰ πιῇ
καὶ πότε στὸ πλευρό μουν νὰ τὸ πάρω,
κι ἀν δὲ σώπαινε, ὁρθὴ νὰ σηκωθῶ
στὴν κάμαρα μ' αὐτὸ νὰ σουλατσάρω.
Και τὸ πρωὶ πάλι στὴ σκάφη νὰ βρεθῶ·
στὴν ἀγορᾶ θυτερά, φαγὶ γιὰ τὴ μητέρα,
κ' ἔτσι τὰ ἴδια πάντα, κάθε μέρα.

Στὴ δεύτερη ξεδιπλώνεται ἀόριστος ὁ φόβος τῆς Μαργαρίτας γιὰ τὶς θρησκευτικὲς ἴδεες τοῦ Φάουστ κι' ὁ δομέμφυτος φόβος της γιὰ τὸ Μεφιστοφελῆ. Ἄπ' ἐδῶ ἀρχίζει στὴν ψυχὴ τοῦ ἀναγνώστη ὁ ἔλεος γιὰ τὴ δύστοχη ἥρωιδα. Ὁ κ. Χατζόπουλος κι' ἐδῶ πετυχαίνει,

ΜΑΡΓΑΡΙΤΑ (πρὸς τὸ Φάουστ)

Ποιὰ εἰν' ἡ γνώμη σου, πές, γιὰ τὴν θρησκεία;
Είσαι τόσο καλός, ὅμως θαρρῶ
πῶς δὲν τῆς πολυδίνεις σημασία.

καὶ πιὸ κάτω,

Πάντα, καθὼς στὴν πόρτα μπαίνει, (δ. Μεφιστοφελῆ)
τοῦ εἰναι τόσο ἡ ματιά χλευαστικὴ
καὶ μισοαγνιεμένη·
τὸ βλέπεις πῶς ψυχὴ δὲ συμπαθεῖ·
τοῦ είγαι στὸ μέτωπο γραμμένο
πῶς τίποτα δὲν ἔχει ἀγαπημένο.
Τόσο καλά είμαι ὅταν είμαι μαζὶ σου,
τόσο ἐλεύθερη ποῦ είμαι ὅλη δική σου,
κι αὐτὸς μοῦ σφίγγει τὴν καρδιὰ μόλις τὸν δῶ.

Κακοαποδοσμένη ἡ περίφημη μπαλάδα τοῦ βασιλιᾶ τῆς Θούλης, ἐπιτυχη-
μένο τὸ τραγοῦδι τῆς Γκρέτχεν μπρὸς στὸ ροδάνι. Στὴ σκηνὴ ποῦ δ. Μεφιστο-

φελῆς ἀναγγέλει στὴ Μάρθα τὸ θάνατο τοῦ ἀντρός της δὲν ἔχει τὴν γκαλαντικὴ ἔκείνη συμπεριφορὰ ποῦ πρέπει. Αὐτὸς γίνεται κι' ἀλλοῦ στὴ μετάφραση ὅπως εἴπαμε πιὸ ἀπάνω. Γενικὰ ὅμως ἡ σκηνὴ αὐτὴ εἶνε καλομεταφερμένη, ὅπως κι' ὁ θυμὸς τοῦ Διαβόλου γιατὶ τὰ κοσμήματα ποῦ ἔφερε δόθηκαν ἀπὸ τὴ μητέρα τῆς Μαργαρίτας σ' ἕναν πατῆ. Ξακολουθᾶ ἡ ἀδνιαμία τοῦ κ. Χατζόπουλου στὴν ἀπόδοση τῶν μερῶν τοῦ Φάουντ. Ἐδῶ κακοαποδοσμένος κάποτε κι' ὁ Μεφιστοφελῆς (στίχοι 2902-2908, 2911-2923 κλπ.). Ὡμοιορφὴ ἡ σκηνὴ τῶν μεσότειχων τοῦ Κάστρου. Στὴν τελευταῖα σκηνὴ τοῦ Δρόμου μπρὸς στὸ σπίτι τῆς Γκρέτης καλοαποδοσμένα μερικὰ λόγια τοῦ Βαλεντίνου (στίχοι 3384-3391) καὶ τοῦ Μεφιστοφελῆ,

Καὶ μένα κάτι μέσα μὲ λιγώνει,
οὰν τὸ γατὶ ποὺ στὴ σκεπὴ ἔσερνει
καὶ σιγαλὰ στοὺς τοίχους γνοφέρνει.
Τόση ἡθικὴ μέσα μου κιόλας γιώθω,
λιγάκι γιὰ κλεψιά, λιγάκι τράγου πόθῳ.

Στὴν ἀπόδοση τῆς νύχτας τῆς Βαλπούργης ὁ κ. Χατζόπουλος μπόρεσε νὰ ντεμπρουγιαριστεῖ. Κακομεταφέρθηκαν οἱ στίχοι 3492-3498 ὅπου τόσο ὥραια ἔωγραφέζεται ἡ παγωμένη ψυχὴ τοῦ Μεφιστοφελῆ κατάντυφα στὴν ἄνοιξη. Τὸ τραγοῦδι τοῦ Μεφιστοφελῆ, Φάουντ καὶ Βουνόκροτος, δύσκολα μπορεῖ ν' ἀποδοθεῖ καλλίτερα ἀπ' ὅτι τὸ ἀπόδωτε δ. κ. Χατζόπουλος. Ἡ ἴδια ἐπιτυχία ὅμως δὲν τὸν πιαρακολούθησε καὶ στοὺς στίχους τοῦ Φίσιοντ (3560-3568), οὔτε στοῦ Μεφιστοφελῆ (3685-3704). Καλοὶ οἱ χοροὶ τῶν Στοιχῶν καὶ οἱ στίχοι τοῦ Μεφιστοφελῆ (3701-3715),

ΜΕΦΙΣΤΟΦΕΛΗΣ

Τὸ ἔχω συνήθεια ἀγνώριστος (Ineognito) νὰ βγαίνω,
στὶς τελετὲς ὅμως παράσημα φοροῦν·
τὸν καλτσοδέτη, ναὶ, δὲ μούχουνε δωσμένο,
τὸ ἀλογοπόδαρο ἐδῶ ὡστόσο τὸ τιμοῦν.
Τὸ σάλιαγκα γιὰ δές ἔκει! πῶς πάει συρτὸς
καὶ μὲ τὰ κέρατα τὸν ψηλαφώντας!
Μὲ μυρίστηκε κ' ἔρχεται ζητώντας.

Ἄδυνατα πολὺ μετεφέρθηκαν κ' οἱ στίχοι (3827-3849) ὅπου ἡ γεμάτη ἀπὸ τύψη ψυχὴ τοῦ Φίσιοντ βλέπει τὴν ἐμφάνιση τῆς Μαργαρίτας. Εἶνε στίχοι γεμάτοι πάθος καὶ δύναμι ποῦ ἀξίζαν μεγαλήτερη προσοχή.

Τὸ "Ονειρο τῆς Νύχτας τῆς Βαλπούργης εἶνε ἀδύνατο ν' ἀποδοθεῖ τέλεια σὲ δμοιοκατάληκτο στίχο καὶ γι' αὐτὸ δὲν τὸ μπόρεσε κι' δ. κ. Χατζόπουλος.

Ἄπορεῖ κανεὶς πῶς μεταφέρθηκε τόσο ἀδύνατα ἀπὸ τὸν κ. Χατζόπουλον ἢ τελευταῖα σκηνὴ τῆς Φυλακῆς. Ἐδῶ κορυφώνεται πιὰ στὴν ψυχὴ τοῦ ἀναγνώστη ὃ οἶκτος γιὰ τὴ Μαργαρίτα, τὴν ἀθῶα ἔκείνη ψυχὴ ποῦ τὸ ἔγκλημά της δὲν ἥταν ἄλλο παρὸ μιὰ πλάνη. Πουθενὸ τὰ θλιβερά τῆς λόγια δὲν τὰ αἰσθάνεται κανεὶς μὲ τὴν δύναμι ποῦ πρέπει, οἱ τραγικοὶ ἔκεινοι στίχοι εἶνε μεταφρασμένοι τυχαῖα κι' ἀδύνατα.

Μόνο τὸ μικρὸ ἔκεινο ὠραῖο τραγούδιακι,

"Ἡ μάνα μου ἡ πόρνη
ποὺ μ' ἔχει σκοτωμένο!
δ κατεργάρης μου δ πατέρας
ποὺ μ' ἔχει φαγωμένο!

ἀποδόθηκε. Μόλις πλέουν οἱ στίχοι (4151-4161).

ΜΑΡΓΑΡΙΤΑ

Τὴ μάνα μου ἔχω γὼ σκοτώσει
καὶ τὸ παιδί μου ἔχω πνιγμένο.
Ἐσὲ νι ἐμὲ δὲν ἤτανε δοσμένο;
Κ' ἔσε ! — Ἐσὺ εἰσαι ! φέμα δ νοῦς μου τόχει.
Αῶσ τὸ χέρι σου ! Δὲν εἰν' ὄνειρο, όχι !
Τὸ ἀγαπημένο χέρι ! Μὰ εἰν' ὄνειρο !
Ἄχ σφρονγγισέ το ! καὶ θαρρῶ
πώς εἰνε ματωμένο.

Χωρὶς ἀπόδοση οἱ ἄλλοι. Οὔτε οἱ τελευταῖοι γιὰ τὸ μνῆμα τῆς μάννας,
τοῦ ἀδερφοῦ καὶ τοῦ παιδιοῦ τῆς Μαργαρίτας.

στήν πρώτη θέση βάλε τὴ μητέρα,
τὸν ἀδερφό μου ἔκει πλευρά,

Πόσο ἀπύχο ἔκεινο τὸ πρώτη. Θαρρεῖς πῶς βρίσκεσαι σὲ κάποιο γενιοτα-
φεῖο Κοινότητας ὅπου θάρπεται κινέτης πρώτη, δεύτερη, τρίτη θέση ἀνάλογα τὰς
παραδείς ποῦ δίνει.

Μερικές ἐπιτυχίες τοῦ κ. Χατζόπουλου σὲ λέξεις : τὸ κιτάπι ἀπ' ὃπου διδά-
σκει ὁ Μεφιστοφελῆς, ἡ φάρα, τὸ συνάφι, τὸ ἀσκέρι, τὸ φουσάτο στριγλῶν κλπ.

Γιὰ τὴν ἀπόδοση τῆς μουσικῆς τῶν στίχων τοῦ πρωτότυπου, πρὸ πάντων
τοῦ Μεφιστοφελῆ, δ. κ. Χατζόπουλος δὲν μπορεῖ νὰ πεῖ ὅπως δ. Dante γιὰ τὸ
stile του τὸ «ehe m'ha fatto onore». Καμιαὶ μουσικὴ δὲν ἀποδίνεται.

Τώρα ἀν κάνομε μιὰ γενικὴ ἐπισκόπηση τῆς μετάφρασης τοῦ κ. Χατζό-
πουλου βλέπομε πῶς δσες ἀτέλειες κι' ἀν ἔχει εἶνε ἔνας σημαντικὸς σταθμός. Βέβαια μπορεῖ νὰ γίνει καὶ καλλίτερη, ὡς κι' δ ἵδιος δ. κ. Χατζόπουλος τ' ὅμιο-
λογεῖ, θὰ γίνει ὅμως πολὺ δύσκολα καὶ γιὰ πολλὰ χρόνια ἡ μετάφραση τοῦ κ.
Χατζόπουλου θὰ εἶνε ἡ μεταγραψη στὴ γλῶσσα μιᾶς τοῦ μεγάλου ἀριστουργήματος.
Ἐκεῖνος ποῦ θὰ κατατιαστεῖ τὴν καλλίτερη, θ' ἀναγκαστεῖ νὰ πάρει μπρός του
πολὺ σεβασμὸν τὸ ἔργο τοῦ κ. Χατζόπουλου καὶ νὰ στηριχτεῖ σὲ πολλὰ πράματα
ἀπάνω σ' αὐτό.

ΑΝΤΩΝΗΣ ΓΙΑΛΟΥΡΗΣ

XANIA, 1918.

Η ΖΩΗ ΤΟΥ ΓΟΥΪΛΛΙΑΜ ΣΑΙΞΠΗΑΡ,

ΑΠΟ ΤΟΝ SIDNEY LEE. *

Ἡ ὑπαρξὴ τοῦ Σαιξπήαρ ἐσυνζητήθη καὶ συζητεῖται τόσο ὅσο καὶ ἡ ὑπάρξῃ τοῦ 'Ομή-
ρου. Οἱ μὲν ἀποδίνουν τὸ ἔργο του στὸ Λόρδο Μπάκον κι' οἱ δὲ φτάνουν στὸ σημεῖο ν'
ἀρνοῦνται ὃς κι' αὐτὴ τὴν ὑπαρξὴ στὴ ζωὴ ἐνὸς Γούΐλλιαμ Σαιξπήαρ. Ἐπιμελεῖς ὅμως
ζηρευνες στ' ἀρχεῖα διαφόρων ἀγγλικῶν κοινοτήτων καὶ πόλεων ἔφεραν σὲ φῶς τὸ πέρασμα
ἀπὸ τὴ ζωὴ ὡχι μόνο ἐνὸς ἀλλὰ πολλῶν Γούΐλλιαμ Σαιξπήαρ κατὰ τὸ δέκατο ἔκτο αἰώνα.
Ο Σαιξπήαρ ὑπῆρξε — ἀλλὰ εἶνε αὐτὸς ποῦ ἔχραιπε τὰ οἰκουμενικὰ αὐτὰ ἔργα ποῦ θαυμά-
ζουν οἱ αἰδονες ; Ο Σίδνεϋ Λήη εἶνε τῆς γνώμης αὐτῆς. Δὲν εἶμαι σὲ θέσι νὰ συζητήσω
τὸ ζήτημα αὐτὸ μαζύ του — ἀν καὶ πολλὰ σημεῖα τοῦ ἔργου του μοῦ φαίνονται καλπως
ἀπίθανα καί, δπως λένε οι Γάλλοι «τιρὲ πάρ λὲ σεβὲ» γιὰ νὰ ὑποστηρίζουν τὴν γνώμη
αὐτῆς. Θὰ περιορισθῶ νὰ κάνω μιὰ συνοπτικὴ ἀνάλυσι τοῦ ἔργου αὐτοῦ, δίνοντας μιὰ γενικὴ
εἰκόνα τοῦ Σαιξπήαρ.

Πατέρας τοῦ Σαιξπήαρ φέρεται ὁ Τζών Σαιξπήαρ, κατ' ἄλλους κρεοπόλης, κατ' ἄλλους
εμπορος γαντιδῶν καί, κατὰ τὸν Σίδνεϋ Λήη, ἔμπορος κεράτων, μαλλιοῦ, κρέατος καὶ δερ-

* SIR SIDNEY LEE, SHAKESPEARE, sa vie et son œuvre. Edition française par Firmin Roy. (Librairie Payot & Cie, 1918. Frs 5).